

HANDLEIDING

OBSERVATIE-INSTRUMENT KINDGERICHTE COMMUNICATIESTRATEGIEËN

- *HANDLEIDING OKC* -

Annemieke de Kleijn en Vita Lesger

LECTORAAT WERKZAME FACTOREN IN DE JEUGD EN OPVOEDHULP

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Stapsgewijze werkwijze van het OKC.....	2
1. Verbaal aspect.....	4
2. Vraagtechnieken	5
3. Vorm van het gesprek	8
4. Non-verbaal aspect	10
5. Motivatie	11
6. Metacommunicatie.....	13
Literatuurlijst.....	17

Inleiding

Deze handleiding is een aanvulling op het Observatie-instrument Kindgerichte Communicatiestrategieën (OKC) en bevat een uitleg en informatie over het gebruik van het OKC.

Dit observatie-instrument is speciaal ontworpen om inzicht te krijgen op de mate van aansluiting van de hulpverlener op het niveau van kinderen tussen de 8 en 12 jaar oud in gezinsgesprekken. Het instrument is gebaseerd op het boek *Luister je wel naar mij?!* (2020) van Martine Delfos. In haar boek beschrijft Delfos zes categorieën waarbij hulpverleners in gesprekken kunnen aansluiten bij de leeftijd van het kind. Deze categorieën zijn: 'verbaal aspect', 'vraagtechnieken', 'vorm van het gesprek', 'non-verbaal aspect', 'motivatie' en 'metacommunicatie'. Aan de hand van deze categorieën en de uitleg in het boek zijn concrete en observeerbare gedragingen gemaakt. Het OKC bestaat uit de zes categorieën met de daarbij behorende gedragingen. Het format en de randvoorwaarden van het OKC zijn hetzelfde als het al bestaande, betrouwbare en valide observatie-instrument System for Observing Family Therapy Alliances (de SOFTA) (Te Dorsthorst, Van Hattum, Peelen, & Onstenk, z.d.). Ook het gebruik van het OKC is gebaseerd op de werkwijze van de SOFTA. De werkwijze van het OKC wordt in dit hoofdstuk verder toegelicht.

In deze handleiding wordt elke gedraging van het OKC kort toegelicht en zijn er voorbeelden uit het boek van M. Delfos (2020) of uit de praktijk weergegeven. Deze handleiding zorgt voor verduidelijking van de gedragingen, waardoor iedereen die het instrument gebruikt dezelfde gebruikswijze aanhoudt.

Stapsgewijze werkwijze van het OKC

Voorbereiding

Stap 1. Plan een gezinsgesprek met een gezin waar een kind van 8 tot 12 jaar betrokken kan worden. Vraag van tevoren toestemming aan alle gezinsleden voor een video-opname.

Stap 2. Maak een video-opname van jezelf, een collega of een andere hulpverlener in een gezinsgesprek met daarin een kind tussen de 8 en 12 jaar oud. De opname moet minimaal 20 minuten duren voor een optimale beoordeling.

Stap 3. Zorg dat je dit observatie-instrument gebruikt met twee mensen. Vraag een collega, medestudent of een andere betrokkene om de tweede-observator te zijn. De video-opname wordt individueel bekeken en aan de hand van het OKC gecodeerd. De tweede-observator is van belang om tot een betrouwbare beoordeling te komen.

Stap 4. Print het OKC en deze handleiding uit en lees alle gedragingen met uitleg goed door.

Stap 5. Zorg dat beide observatoren de video-opname bekijken op een plek die binnen de afgesproken privacy-grenzen vallen van het gezin.

Uitvoeren van de observatie

Deze stappen worden individueel uitgevoerd en dus afzonderlijk van de mede-observator. In totaal wordt de video-opname twee keer bekeken.

Stap 6. De eerste observatie van de video-opname wordt er gefocust op de categorieën 'Verbaal aspect' en 'Vraagtechnieken'. Bekijk steeds vijf minuten de video-opname en focus je op de hulpverlener in het gesprek en de gedragingen die zij/hij doet naar het kind.

Stap 7. Zet na elke vijf minuten de video-opname stil en ga de gedragingen van de categorieën 'Verbaal aspect' en 'Vraagtechnieken' langs om te bedenken of de gedraging zijn voorgekomen. Registreer per gedraging of deze wel (score 1) of niet (score 0) zijn voorgekomen gedurende de vijf minuten. Tijdens elke vijf minuten wordt aangeraden om aantekeningen te maken van wat je ziet.

Stap 8. Voer stap 6 en stap 7 uit met de gedragingen 'Vorm van het gesprek', 'Non-verbaal aspect', 'Motivatie' en 'Metacommunicatie'.

Bespreken van de gedragingen en beoordelen

De volgende stappen worden weer gezamenlijk uitgevoerd.

Stap 9. Nadat je de hele video-opname hebt gecodeerd zoals hierboven beschreven, ga je met de mede-observator je bevindingen bespreken. Er wordt tot een overeenstemming gekomen.

Stap 10. Bij deze stap wordt er een beoordeling gekoppeld aan de categorieën. De beoordelingschaal van het OKC beoordeelt per categorie (bijvoorbeeld 'Verbaal aspect' of 'metacommunicatie') en wordt uitgedrukt in een 7-puntsschaal, tussen de -3 en +3. Hierbij is -3 een zeer problematische aansluiting op het niveau van het kind en +3 een zeer sterke aansluiting op het niveau van het kind. De schalen zijn als volgt omschreven: -1 is enigszins problematisch, -2 is redelijk problematisch, -3 is zeer problematisch, 0 is onopvallend of neutraal, +1 is enigszins sterk, +2 is redelijk sterk en +3 is zeer sterk.

De beoordelingen komen tot stand door te kijken naar het geheel aan scores per categorie. Hierbij moeten een aantal afwegingen worden gemaakt op basis van een aantal factoren: de frequentie van gedragingen, de afwisseling van verschillende gedragingen en de score van negatieve gedragingen. Als bij verschillende gedragingen een 1 is gescoord (de gedragingen zijn dus vaak geobserveerd), dan krijgt de hulpverlener een +1 of hoger. Dit betekent dat de hulpverlener een enigszins sterk tot zeer sterk heeft aangesloten op het niveau van het kind. Als vaak een 1 is gescoord bij negatieve gedragingen, wordt de beoordeling -1 of lager. Dit betekent dat de hulpverlener enigszins tot zeer problematisch heeft aangesloten op het niveau van het kind.

1. Verbaal aspect

1. Hulpverlener gebruikt de woorden die het kind zelf heeft gebruikt

Tijdens het communiceren met kinderen is het belangrijk om de 'taal' van de ander (enigszins) te spreken, om misinterpretaties te voorkomen. Deze gedraging wordt gescoord wanneer de hulpverlener gebruik maakt van dezelfde verwoordingen als het kind. Als het kind bijvoorbeeld spreekt over 'papa' of 'mama' dat de hulpverlener die woorden gebruikt in plaats van vader of moeder.

2. Hulpverlener bespreekt/bevraagt de betekenis van een woord

Om misinterpretaties te voorkomen is het van belang om de betekenis van woorden af te stemmen met elkaar. Daarmee wordt ervoor gezorgd dat belangrijke begrippen op dezelfde manier gebruikt en begrepen worden.

Bijvoorbeeld:

"Het mooie aan een signaleringsplan... nu noem ik het signaleringsplan maar eigenlijk bedoel ik daarmee de spanningsmeter, zo noemen we het ook op de groep hè?"

"Bedoel je dan het woordje neutraal of normaal?"

3. Hulpverlener noemt woorden op waar het kind naar op zoek zou kunnen zijn

Het belangrijk om stil te staan bij de mogelijkheden of onmogelijkheden van het kind wat betreft het verwoorden van gedachten en gevoelens. Wanneer het kind gesloten of zoekende lijkt, is het belangrijk te helpen met verwoorden door woorden te noemen waar het kind naar op zoek zou kunnen zijn. Hiermee wordt het kind geholpen de woorden te vinden die zij of hij bedoelt.

Bijvoorbeeld:

"Zal ik jou helpen met het woord zoeken? Bedoel je misschien 'gespannen'?"

4. Hulpverlener maakt grapjes

Humor is een krachtig middel om eventuele spanningen of geslotenheid van het kind te doorbreken. Deze gedraging wordt gescoord wanneer de hulpverlener een grapje maakt die aansluit bij het niveau van het kind.

Bijvoorbeeld:

"Misschien moet je op de markt gaan werken later, je kan zo goed verkopen!"

5. (Negatief) Hulpverlener maakt lange zinnen (hoofd en bijzinnen, meerdere werkwoorden)

Te lange zinnen hebben de volgende kenmerken. Ze bevatten hoofd en bijzinnen en er zijn meerdere werkwoorden in gebruikt. Lange formuleringen sluiten niet goed aan bij kinderen in deze leeftijdsgroep.

Bijvoorbeeld:

"Ja zij gaan dat in het team bespreken jouw casus en ook van he wie kan dat dan doen en hoe gaat het er dan uitzien na ons, kun je dan nog een tijdje verder dat het daar netjes overloopt en zij kunnen veel meer met jou ook aan de slag met afleiding zoeken"

6. (Negatief) Hulpverlener gebruikt abstracte woorden

Abstract taalgebruik is niet concreet en staat voor algemeen, principieel en conceptueel (betekenisdefinitie, z.d.). Door middel van abstracte woorden ga je in op ideeën, relaties, niet materiële of tastbare zaken, waarbij geen duidelijk zichtbaar beeld gevormd kan worden (Lotty, 2018). Bijvoorbeeld woorden zoals vaak, veel, leuk, men, ooit, vroeger, later en weinig zijn abstract. Om aan te sluiten bij de taalontwikkeling van kinderen in deze leeftijdsgroep wordt het afgeraden abstracte woorden te gebruiken.

Bijvoorbeeld:

“Je lijkt wat meer in mineur”

“MDO-onderzoek”

“Dat je wat LVB achtig overkomt”

2. Vraagtechnieken

1. Hulpverlener stelt een vraag aan het kind waar een onbeperkt aantal antwoorden op mogelijk is (een open vraag)

Als het voor een kind mogelijk is om uitgebreidere antwoorden te geven, zijn open vragen nuttig om grotere delen informatie te verkrijgen.

Bijvoorbeeld:

“Vertel eens hoe je het vindt om in dit kinderkuis te wonen?”

“Vertel eens hoe het was om te verhuizen”

“Wat doen de kinderen bij jullie op school dan als ze pesten?”

“Ik vraag van die echter ja-of-nee vragen, dat is niet zo slim van mij, want ik wil heel graag weten wat je van ... vindt. Het is slimmer om te vragen hoe je broer en jij tegen elkaar doen. Vertel eens?”

2. Hulpverlener stelt een vraag aan het kind waar een beperkt aantal antwoorden op mogelijk is (een gesloten vraag)

Het stellen van gesloten vragen is wenselijk wanneer een kind moeite heeft zich verbaal uit te drukken of om feitelijke informatie te controleren.

Bijvoorbeeld:

“Heb jij dat huis getekend”

“Is je juf aardig?”

“Vind je het interview vervelend?”

“Vind je het leuk om in dit kinderkuis te wonen?”

“Hoe vind je het om in dit kinderkuis te wonen?”

3. Hulpverlener stelt een vraag aan het kind die doorgaat op een opmerking van het kind (doorvragen)

Door middel van de techniek 'doorvragen' wordt er dieper op het onderwerp ingegaan wat besproken wordt. Hiermee wordt indirect duidelijk gemaakt dat het kind serieus wordt genomen.

Bijvoorbeeld:

"Jij zegt [...], maar bedoel je dan dat jij dat niet leuk vindt?"

Voorbeeld gesprek:

"Ik vind het gewoon leuk op school"

"Leuk?"

"Nou, er zijn allemaal kinderen en je kan leuk spelen en je leert schrijven."

"Vind jij het leuk als er veel kinderen zijn?"

"Ja."

"En als er nou weinig kinderen zijn, wat dan?"

"Dat is net als bij mij thuis, dan kun je nooit eens leuk spelen."

"Volgens mij hou jij wel van spelen! Wat vind je leuke dingen om te doen?"

"Hoe vind je het om hier te komen?"

[Kind lacht]

"Ik zie dat je lacht."

"Ja, ik vind het hartstikke leuk gewoon. Iemand die rustig naar me zit te luisteren, wat ik allemaal te vertellen heb enzo."

4. Hulpverlener herhaalt een vraag van het kind

De vraag van het kind herhalen is een verduidelijkingsmethode. Door de vraag te herhalen hoort het kind de eigen vraag nog een keer en kan het erop reageren of dat is wat zij/hij bedoelt. Als dat niet het geval is kan gezocht worden naar formuleringen die dichter aansluiten bij wat het kind wil zeggen.

Bijvoorbeeld:

"Worden er nou veel kinderen gepest in de klas? [er valt een stilte en het kind lijkt de vraag niet gehoord te hebben] Het lijkt net alsof je mijn vraag niet gehoord hebt. Maar ik wil het echt heel graag weten, dus ik vraag het nog maar eens hoe het zit met pesten in de klas. Wil je me erover vertellen?"

5. Hulpverlener geeft uitleg over een vraag aan het kind

Uitleg geven over een gestelde vraag door de hulpverlener is een verduidelijkingsmethode. Hiermee kan gezocht worden naar andere formuleringen door hulpverlener die dichter aansluiten bij de vocabulaire en belevingswereld van het kind.

Bijvoorbeeld:

"Ben je betrokken bij de beslissing dat je uit huis geplaatst werd?"

"Eh... dat weet ik niet meer."

"Heeft iemand jou gevraagd of je wel naar de familie Jansen wilde?"

"Ja, m'n moeder"

6. Hulpverlener herhaalt een antwoord van het kind

Het herhalen van het antwoord dat het kind geeft is een verduidelijkingsmethode. Hiermee wordt het kind gestimuleerd verder te vertellen of de uitspraak aan te passen als er iets toch niet helemaal correct verwoord is.

Bijvoorbeeld:

"Je zegt dat je moeder al een tijdje ziek is"

7. Hulpverlener vat een antwoord samen van het kind

Het samenvatten van het antwoord dat het kind geeft is een verduidelijkingsmethode. Hiermee wordt gecontroleerd of de hulpverlener het kind goed begrepen heeft. Ook wordt het kind hiermee gestimuleerd verder te vertellen of de uitspraak aan te passen als er iets toch niet helemaal correct verwoord is.

Bijvoorbeeld:

“Als ik het goed begrijp dan denk jij dat Joris jou pest omdat jouw moeder dood is...”

8. Hulpverlener laat een stilte vallen

Het laten vallen van stiltes is voor een kind nodig om het ervoor besprokene te verwerken, om het kind aan te moedigen iets te zeggen of aan te vullen en om het kind tijd te geven om woorden te vinden.

Om deze gedraging te scoren moet er een opzettelijke stilte vallen van minimaal 4 seconden.

9. (Negatief) Hulpverlener stelt meerdere vragen tegelijk aan het kind

Een afgeraden gesprekstechniek is het stellen van meerdere vragen tegelijk. Door dit te doen wordt zowel het beantwoorden van een vraag voor het kind moeilijk, als het interpreteren van het antwoord van het kind voor de hulpverlener.

Bijvoorbeeld:

“Speel je liever met Jan of met Henk, die vind je toch leuk, of vind je het helemaal niet leuk om met anderen te spelen?”

“Nee”

Nu is het onduidelijk waarop het kind ‘nee’ antwoord.

Voorbeeld situatie:

Een dag na een gevecht op school vraagt de juf aan Maria of zij ook een por heeft gekregen van Jonas. Maria, blij met de aandacht voor een duw die zij drie dagen daarvoor kreeg, antwoord snel: ‘ja’. Daarbij gaat ze eraan voorbij dat het Dirk was die de por gaf en dat het drie dagen geleden was in plaats van één. Had de juf de vraag meer open en enkelvoudig gesteld niet alleen naar de handeling, maar ook naar wie die handeling eventueel verricht zou hebben (‘Heb jij gister een por gekregen’ en ‘van wie dan’), dan had Maria waarschijnlijk correcter geantwoord.

10. (Negatief) Hulpverlener stelt een suggestieve vraag aan het kind

Een gesprekstechniek die niet aansluit bij kinderen is het stellen van suggestieve vragen. In dergelijke vragen een waardeoordeel van de vrager verwerkt. Jonge en minderbegaafde kinderen zijn door deze vragen zeer gevoelig en beïnvloedbaar waardoor antwoorden een vertekend beeld kunnen schetsen.

Bijvoorbeeld:

“Je vindt het hier niet leuk?”

“Weet jij eigenlijk wanneer je voor de eerste keer iets gepikt hebt?”

“Je bent toch niet met hem naar bed gegaan?”

“Wat vond Elsa ervan dat Michel en jij samen achterbleven?”

3. Vorm van het gesprek

1. Hulpverlener zit op dezelfde ooghoogte als het kind

Voor een gelijkwaardig gesprek is het van belang om op dezelfde ooghoogte te gaan zitten/staan als het kind. Dit doe je door beide te gaan zitten op dezelfde soort stoelen of door als het kind staat als hulpverlener ook te gaan staan.

2. Hulpverlener wisselt praten af met (bewegings-) spel (scoren bij wissel)

Het afwisselen van praten en spelen is van belang om de concentratie en betrokkenheid van het kind te vergemakkelijken. Door praten en spelen af te wisselen stel je het kind meer op zijn/haar gemak.

Bijvoorbeeld:

“Zo, dat was een heel gesprek.... Zullen we even wat gaan doen?”

“We zitten leuk te spelen, maar ik wil ook erg graag antwoord op mijn vraag en ik weet dat jij dat ook wilt geven. Even stoppen, vertel eerst even...”

3. Hulpverlener praat met het kind over de interesses van het kind

Door mee te gaan of te beginnen over interesses van het kind, stel je het kind op zijn/haar gemak. Bijvoorbeeld door over zaken te praten rondom school, hobby's, buitenschoolse activiteiten, vrienden ect. Het kind moet over het onderwerp makkelijk kunnen spreken en dingen te vertellen hebben.

Bijvoorbeeld:

“Hoe was je schooldag vandaag?”

4. Hulpverlener stelt het kind in het begin van het gesprek op zijn/haar gemak door over 'koetjes en kalfjes' te praten

Elk gesprek begint met het op het gemak stellen van het kind door de hulpverlener. Door eerst over 'koetjes en kalfjes' te praten kan het kind wennen aan zijn omgeving en aan de hulpverlener. 'Koetjes en kalfjes' zijn onderwerpen zoals: het weer, school en de reis naar het gesprek toe.

Bijvoorbeeld:

“Hoe is dat nou om zo lang niet naar school te mogen door corona?”

“Zo, wat een regen buiten he? Moest je vandaag door dit weer heen fietsen?”

5. Hulpverlener vormt samen met het kind doelen voor het gesprek

Samen met het kind de doelen van het gesprek opstellen is belangrijk, omdat het kind zich op die manier medeverantwoordelijk voelt voor het gesprek. Het kind zal zich eerder goed gedragen en meer inbreng in het gesprek hebben.

Bijvoorbeeld:

“Kijk, dit is een interview, dat is net zoiets als journalisten doen, een vraaggesprek om er achter te komen wat iemand van iets vindt. Nou, dat wil ik ook graag. Ik weet hoe ik vragen moet stellen, maar jij weet wat je van deze school vindt en dat wil ik juist weten.”

6. Hulpverlener benoemt dat er geen goede en foute antwoorden zijn

Kinderen hebben vaak veel respect voor volwassenen, waardoor ze zich soms niet durven te uiten. In hun ogen is hun mening soms niet belangrijk genoeg. Daarom is het belangrijk om te benoemen dat er geen goede en foute antwoorden zijn in het gesprek.

Bijvoorbeeld:

“Waar ik dus iets over wil weten, is hoe je het op school vindt. Er is dus geen antwoord dat goed of fout is. Ik wil weten hoe jij het vindt. Het gaat om jouw mening. Als je ergens geen mening over hebt, dan hoef je er geen te verzinnen; ik wil alleen weten hoe jij er zelf over denkt. Als je niet weet hoe je het moet zeggen, moet je dat even vertellen, dan kan ik je er misschien bij helpen, anders ja ik gewoon rustig zitten en wachten tot jij je mening verteld hebt.” p. 120

“Wat ik graag van jou wil horen, is jouw mening. Alles wat je zegt is oké, als het maar is zoals jij het vindt”

7. Hulpverlener legt uit wat er gebeurt met wat er inhoudelijk besproken wordt in het gesprek (met wie wordt het wel/niet gedeeld)

Om onduidelijkheid voor het kind te voorkomen is het belangrijk dat de voorwaarden van het gesprek toegelicht worden. Daaronder valt ook het uitleggen over wat er gebeurt met de informatie die is besproken, bijvoorbeeld of het met ouders wordt gedeeld of met andere hulpverleners.

Bijvoorbeeld:

“Je wilt niet dat ik het op band opneem. Als jij het niet wilt, doe ik het niet, maar kan ik iets doen waardoor je het wel goed vindt? Misschien ben je wel bang dat ik iets gekks ga doen met het bandje. Zal ik uitleggen wat ik ga doen?”

“Ik zie je juf daar lopen. Ik ga even vertellen dat wij klaar zijn en dat we een prima gesprek hebben gevoerd, maar ik vertel niet waar we het over gehad hebben”

8. Hulpverlener begint het gesprek met vragen over feiten of gebeurtenissen

Om het kind nog meer op zijn/haar gemak te stellen, is het prettig als de eerste inhoudelijke vragen in een gesprek neutraal en gemakkelijk te beantwoorden zijn, bijvoorbeeld door te vragen naar feiten of gebeurtenissen.

Bijvoorbeeld:

“Ik vraag me af of je wel een beetje kan slapen met al die zorgen aan je hoofd. Vertel eens hoe dat bij jou gaat met inslapen?”

“Ben je eigenlijk boos op iemand die hier mee te maken heeft?”.

9. Hulpverlener vraagt naar hoe het kind erbij zit aan het einde van het gesprek

Aan het eind van een gesprek moet aandacht worden besteed aan emoties van het kind. Het is belangrijk dat kinderen met een positief gevoel het gesprek uitgaan.

Bijvoorbeeld:

“Je hebt al gemerkt dat ik vaak blij was met wat je vertelde”

“Ik heb gemerkt dat het niet altijd makkelijk voor je was om het te vertellen, maar...”

10. Hulpverlener vraagt aan het einde van het gesprek of het kind nog vragen heeft

Aan het eind van een gesprek moet aandacht worden besteed aan vragen van het kind. Het is belangrijk dat dit gedaan wordt, zodat het kind het gesprek op een positieve manier kan afsluiten.

Bijvoorbeeld:

“Wat zou je nog meer willen vertellen”,

“Wat zou jij nou nog vragen als interviewer”

“Wat is volgens jou nu nog echt belangrijk voor mij om echt over jou te weten”

11. Hulpverlener bedankt het kind voor haar/zijn inzet in het gesprek

Aan het eind van een gesprek moet het kind bedankt worden voor zijn/haar inzet.

Bijvoorbeeld:

“Ik wil je eigenlijk bedanken dat je me zoveel verteld hebt, maar dat is misschien een beetje vreemd, want het is voor jou wel moeilijk geweest dat allemaal te vertellen.”

“Dank je dat ik je een beetje mocht helpen”

“Bedankt dat je me zo vertrouwd hebt”

4. Non-verbaal aspect

1. Hulpverlener buigt naar voren (richting het kind)

Deze gedraging wordt gescoord wanneer de hulpverlener veranderd van houding en met haar/zijn romp meer richting het kind gaat zitten. Hiermee kan een hulpverlener aangeven dat zij/hij geïnteresseerd is in het verhaal van het kind.

Bijvoorbeeld:

Hulpverlener buigt naar voren als ze geïnteresseerd vragen stelt aan het kind over haar dag terwijl de moeder even wegloopt om wat te drinken te halen.

2. Hulpverlener maakt handgebaren om haar/zijn verhaal te ondersteunen

Het gebruik van gebaren en bewegingen met de handen kunnen gebruikt worden om verbale communicatie te bevestigen, verduidelijken en ondersteunen.

Bijvoorbeeld:

- Zwaaien
- Duim op steken
- Hand naar voren als ‘stop’ gebaar
- Vuist in de lucht als teken van overwinning
- Opsomming aanduiden door op vingers te tellen

3. Hulpverlener kijkt het kind aan

De hulpverlener kijkt tijdens het praten naar het kind en probeert oogcontact te maken met het kind. Hiermee kunnen intenties worden ingeschat en wordt interesse getoond.

4. Hulpverlener gebruikt mimiek in het gezicht om haar/zijn verhaal te ondersteunen

De hulpverlener gebruikt gezichtsuitdrukkingen (mimiek) om verbale communicatie te bevestigen en ondersteunen. Hiermee kunnen bijvoorbeeld emoties extra duidelijk en begrijpelijk mee worden gemaakt.

Bijvoorbeeld:

Hulpverlener maakt een verrast en zeer blij gezicht als het kind zegt dat hij kerst heeft mogen vieren met oma ze zegt: "echt waar! Wat ontzettend leuk. Ik kan je bijna niet geloven".

5. Hulpverlener bevestigt dat zij/hij het kind hoort en begrijpt d.m.v. mimiek en lichaamstaal

De hulpverlener neemt een belangstellende, vragende of uitnodigende blik of houding aan. Hiermee wordt aangegeven dat zij/hij geïnteresseerd is in en luistert naar het verhaal van het kind

Bijvoorbeeld:

Hulpverlener kijkt uitnodigend, maakt een knikkende beweging of zegt 'hmmm-hmm' als het kind vertelt.

6. Hulpverlener gebruikt aanvullend beeldend materiaal in het gesprek (voorbeeld)

Communicatie via voorwerpen of tekeningen of gebruik van aanvullend beeldend materiaal om interventies uit te voeren of gespreksonderwerpen te verduidelijken of uit te diepen.

Bijvoorbeeld:

"Ik wil even wat met je bespreken, zullen we dat doen terwijl we samen tekenen?"

Gebruik maken van een uitgeprinte thermometer of stoplicht als beeldend en aanvullend materiaal om emoties aan te duiden.

5. Motivatie

1. Hulpverlener herinnert het kind aan zijn/haar motivatie

Het is fijn voor kinderen in deze leeftijd om herinnerd te worden aan hun motivatie voor het gesprek. Op deze manier wordt de motivatie minder snel vergeten en zal het kind langer en meer inzet tonen. Dit kan door het kind te herinneren aan zijn/haar motivatie voor het gesprek.

Bijvoorbeeld:

"Je wilt graag dat de schim weggaat en dat je er minder last van hebt, toch?"

2. Hulpverlener biedt het kind iets lekkers te eten of te drinken aan

Een beloning in de vorm van eten of drinken verhoogt de motivatie voor het gesprek, maar daarna is het ook een manier om een rustmoment te hebben van een moeilijk moment.

Bijvoorbeeld:

“Ik denk dat wij een ijsje hebben verdiend, na dit lastige onderwerp. Wat denk jij?”

3. Hulpverlener complimenteert het kind

Complimenteren is een vorm van belonen. Belonen werkt altijd goed om kinderen te motiveren voor iets.

Bijvoorbeeld:

“Nu heb ik al zo vaak met kinderen.... gespeeld, maar nog nooit heeft iemand... Dat is leuk!”

“Jij kunt heel goed vertellen wat je van iets vindt.”

“Ik merk dat jij heel erg je best doet om mijn vragen te beantwoorden, wat aardig van je, dank je wel.”

“Dat je dat zegt, van dat pikken, dat vind ik goed van je! Pikken is niet goed, dat vind je zelf ook, maar ik begrijp nu beter wat er aan de hand is, nu je dit verteld hebt.”

4. Hulpverlener maakt een ondersteunende opmerking naar het verhaal van het kind

De motivatie van het kind voor het gesprek kan verhoogd worden door geïnteresseerd te luisteren naar wat het kind te zeggen heeft, ook al wijkt het kind af van het gespreksonderwerp.

Bijvoorbeeld:

“Ik heb er echt wat aan dat je dit zo aan me verteld”

“Jij bent niet alleen heel aardig, je kunt mij ook goed duidelijk maken wat het betekent om...”

Ook korte opmerkingen zoals: hmm hmm, juist of ja.

5. Hulpverlener gaat in op onderwerpen die het kind inbrengt

De motivatie van het kind voor het gesprek kan verhoogd worden door geïnteresseerd te luisteren naar wat het kind te zeggen heeft, ook al wijkt het kind af van het gespreksonderwerp. Door in te gaan op wat het kind inbrengt wordt de motivatie van het kind voor het gesprek vergroot.

Bijvoorbeeld:

“Jorge wordt geïnterviewd over het reilen en zeilen bij hem thuis. Extra belangstelling is er voor zijn ruzies met zijn broertje en zusje. Hij heeft er al het een en ander over verteld en gaat, voor de interviewer vrij plotseling, over op een uitje dat ze hebben gehad: ‘Ik ben bij de dolfijnen geweest’. De interviewer kapt dit initiatief af en zegt: ‘Leuk, dolfijnen, ze zijn lief, maar we waren bezig over ruzies met je broertje. Vertel daar eens meer over? Wat de interviewer zich niet realiseert, is dat Jorge dat nu juist ook wilde. Hij had namelijk ruzie gehad met zijn broertje bij de dolfijnen en zijn moeder had zijn broertje voorgetrokken en daar was hij nog steeds boos om. Een jong kind kondigt dat niet aan door te zeggen: ‘Ik zal je eens een voorbeeld van een ruzie geven. We waren bij de dolfijnen en toen...’. Het was verstandig geweest van de interviewer om Jorge te laten doorgaan met zijn verhaal.

6 (Negatief) Hulpverlener onderbreekt het kind

Het onderbreken van een kind houdt in dat het kind in het gesprek aan het woord is en midden in een haar/zijn verhaal of in een zin wordt gestopt door de hulpverlener. De hulpverlener kan dit doen door door de zin/het verhaal van het kind heen te praten of door te zeggen dat hij/zij het kind gaat onderbreken.

Bijvoorbeeld:

“Ik onderbreek je nu, want dit duurt te lang”.

6. Metacommunicatie

1. Hulpverlener brengt de stilte die valt onder de aandacht

Het is belangrijk voor de hulpverlener om te praten over indirecte bedoelingen van het gesprek door stiltes te bespreken. Dit kan de hulpverlener doen door te vragen naar de stiltes die het kind laat vallen.

Bijvoorbeeld:

“Je antwoord niet, maar misschien weet je niet goed wat je moet zeggen of wil je eigenlijk niet antwoorden. Ik wil best even wachten, maar als je niet wilt antwoorden mag dat ook.”

“Ik merk dat je even stil bent, kun je eens vertellen hoe dat komt, volgens jou?”

“Mijn indruk is dat je niet wilt antwoorden. Dat vind ik heel jammer, want ik vind het een heel belangrijke vraag, maar jij hebt er jou redenen voor waarom je liever niet antwoord en dat is oké.”

“Ik weet niet of je er niet over wilt praten, of dat je het niet kan. Als je het niet wilt, dan mag dat past., maar dan is het handiger om tegen me te zeggen: ik wil er liever niet over praten.”

2. Hulpverlener benoemt eigen gevoelens in het gesprek

Hulpverleners zijn hun eigen instrument, waardoor het belangrijk is om hun eigen gevoelens te volgen. Voor het kind is het belangrijk dat die gevoelens benoemd worden, zodat de intenties van de hulpverlener duidelijk worden.

Bijvoorbeeld:

“Ik vind het wel erg wat je vertelt, het is niet eerlijk dat je meemaakt dat je ouders zo tegen je doen. Ik weet best wel dat jij vervelend kan doen, maar je verdient niet dat iemand zo tegen je doet. Dat vinden je ouders natuurlijk ook. Dat kan haast niet anders.”

“Ik heb nog niet zo vaak interviews gedaan, dus ik vind het zelf ook spannend. Ik vind het best spannend om je te helpen”

3. Hulpverlener benoemt wat zij/hij intuïtief zou willen doen

Door de intuïtie van de hulpverlener te benoemen, wordt gelijkwaardigheid gestimuleerd.

Bijvoorbeeld:

Soms is iemand verdrietig en voel je de behoefte om een arm om hem of haar heen te leggen. Je denkt er niet over na, maar doet het gewoon. (..). Soms voel je de behoefte een arm om iemand heen te doen, maar je voelt tegelijk dat die ander dat aan de ene kant wel zou willen, maar er aan de andere kant geen raad mee weet. Dat kan je oplossen door te zeggen: *“In gedachten heb ik even een arm om je heen gedaan.”* Verbaal heb je dan de steun gegeven die non-verbaal blijkbaar tegenstrijdig aan je gevraagd werd.

4. Hulpverlener benoemt lichaamstaal of emoties van het kind

Benoemen wat het kind aan lichaamstaal of emoties laat zien.

Bijvoorbeeld:

“Ik geloof dat je iets wil zeggen. Klopt dat? Kan best hoor, ik onthoud wel waar ik was.”

“Ik zie je wel eens staan en dan denk ik, zou Nadine wel vrolijk zijn vanbinnen? Misschien is er wel iets wat ik kan doen om haar te helpen. Daar zou ik over willen praten met je.”

“Ik geloof dat je het niet zo leuk vind om erover te praten hoe je doet als je boos bent. Ik ben ook wel eens boos en dan schaam ik me soms wel eens daarna hoe ik gedaan heb. Misschien heb jij dat ook wel”

Maak ik je soms verdrietig met deze vraag? Ik wil je niet verdrietig maken, maar ik wil graag.... begrijpen. Als je het vervelend vindt, dan hoef je heus niet te antwoorden, maar ik vind het wel fijn als je het wel kunt.”

5. Hulpverlener vertelt het belang van de volwassene voor het krijgen van feedback van het kind

Het is van belang dat het kind haar/zijn mening kan en durft te geven, ook in de vorm van feedback voor de hulpverlener. Dit kan met metacommunicatie gestimuleerd worden en geeft daarmee inzicht over de beleving van het gesprek van het kind.

Bijvoorbeeld:

“Ja, het is misschien wel raar, maar wil je even naar me kijken of knikken of zoiets om me te laten weten dat je me gehoord hebt? Ik heb dat nodig om te weten dat je me gehoord hebt.”

“Ik ben degene die het niet zo goed weet en jij kan mij daarbij helpen”

6. Hulpverlener stelt open vraag over de mening van het kind over het gesprek

Het is van belang dat het kind haar/zijn mening kan en durft te geven. Dit geeft inzicht in de beleving van het gesprek van het kind. De hulpverlener vraagt naar de mening van het kind over het gesprek door middel van een open vraag.

Bijvoorbeeld:

“Ik ben iemand die kinderen vraagt hoe ze iets vinden. Dat weten we hoe je het beste kinderen kan helpen. Kijk, we kunnen het natuurlijk zelf verzinnen, maar kinderen weten zelf het beste wat ze van iets vinden en anders doen we misschien iets stoms en helpen we ze verkeerd.”

“Ik wil graag weten wat jij van de juf vindt, om beter te begrijpen hoe het is om bij de juf in de klas te zitten. Ik wil dat heus niet doorvertellen aan je juf. Dat is geheim, ik wil alleen beter begrijpen hoe het voor jou is. Maar als je dat vervelend vindt, doen we het niet.”

“Misschien ben je bang dat ik alleen maar aardige verhaaltjes wil horen over deze klas, omdat ik zei dat het zo'n leuke klas leek, maar je mag alles zeggen wat je echt vindt. Ik wil vooral écht weten wat je vindt.”

7. Hulpverlener geeft sociaal onwenselijke voorbeelden (om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen)

Kinderen hebben veel respect voor volwassenen, waardoor ze soms niet eerlijk durven te zijn in hun antwoorden. Om te voorkomen dat ze sociaal wenselijke antwoorden gaan geven, kan de hulpverlener sociaal onwenselijke voorbeelden geven.

Bijvoorbeeld:

(In een gesprek over stelen). *“Alle kinderen nemen wel eens iets weg, dus het zou niet vreemd zijn als jij dat ook had gedaan.”*

(In een gesprek over angst voor school). *“De juffrouw is wel aardig, maar natuurlijk niet altijd.”*

“Je gaat toch niet antwoorden geven waarvan je denkt dat ik ze wil horen?”

Voorbeeld hoe het niet moet: *“Je vindt het zeker niet leuk op deze school”*

8. Hulpverlener herhaalt tijdens het gesprek het doel van het gesprek

Via metacommunicatie kan duidelijk gemaakt worden wat het doel is van het gesprek en wat de aard en het kader van het gesprek zijn. Zo wordt een gezamenlijke gespreksgrond gecreëerd en worden misverstanden voorkomen. Hiermee worden bovendien gewenste uitingen van het kind gestimuleerd en het zelfvertrouwen bevorderd. De hulpverlener benoemt bij deze gedraging duidelijk doel van het gesprek. Dit doel moet aansluiten bij de belevingswereld van het kind.

Bijvoorbeeld:

“Deze gesprekken zijn bedoeld om ervoor te zorgen dat jij je beter gaat voelen op school”

“Jullie zijn hier natuurlijk met z'n allen om samen er voor te zorgen dat er een manier gevonden wordt om met deze nieuwe situatie om te gaan”

“Je ouders hebben met mij gepraat en denken dat ik jou misschien zou kunnen helpen bij je angst. Ik denk het ook en dat zou prettig zijn, want het is erg vervelend om zo angstig te zijn. Ik vind het fijn om iemand te kunnen helpen en jij wilt, denk ik, wel van je angst af.”

9. Hulpverlener legt uit dat het haar/zijn bedoeling is het kind te helpen

De hulpverlener legt expliciet aan het kind uit dat het haar/zijn intentie is in het hulpverleningsgesprek om het kind te helpen. Hiermee wordt bewustzijn gecreëerd bij het kind over dat het gesprek niet in het belang van de volwassenen maar van het kind zelf. Hiermee wordt bijgedragen aan een veilige omgeving en gelijkwaardigheid.

Bijvoorbeeld:

“Ik wil graag proberen je te helpen. Daarvoor is nodig dat ik weet waar jij bij geholpen wil worden. Je ouders hebben gezegd dat jij erg angstig bent en dat het fijn is als je daar bij geholpen zou kunnen worden. Maar is dat ook waar jij bij geholpen zou willen worden? Misschien weet jij weer andere dingen die belangrijk zijn. Vertel eens, zou jij geholpen willen worden?... En waar zou jij bij geholpen willen worden?”

“Ik ben iemand die kinderen vraagt hoe ze iets vinden. Dat weten we hoe je het beste kinderen kan helpen. Kijk, we kunnen het natuurlijk zelf verzinnen, maar kinderen weten zelf het beste wat ze van iets vinden en anders doen we misschien iets stoms en helpen we ze verkeerd.”

Literatuurlijst

Betekenisdefinitie. (z.d.). *Betekenis Abstract*. Geraadpleegd op 22 april 2021, van <https://www.betekenis-definitie.nl/Abstract>

Delfos, M. (2020). *Luister je wel naar mij!? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar* (20^e druk) Amsterdam: SWP.

Lotty. (2018, 3 mei). *Schrijftips: abstract of concreet?* Geraadpleegd op 22 april 2021, van [https://schrijven-en-schrappen.nl/schrijftips-abstract-of-concreet/#:~:text=Abstract%20komt%20van%20abstraheren%3A%20ie,\(concreet\)%20beeld%20bij%20vormen.](https://schrijven-en-schrappen.nl/schrijftips-abstract-of-concreet/#:~:text=Abstract%20komt%20van%20abstraheren%3A%20ie,(concreet)%20beeld%20bij%20vormen.)

Te Dorsthorst, A., Van Hattum, M., Peelen, J., & Onstenk, E. (z.d.). Handleiding onderzoeksproject "Samenwerkingskwesties in beeld". Nijmegen: HAN University of Applied Sciences, Kenniscentrum HAN SOCIAAL, Lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp (WFJO).